

Луїза Цюпа, СНДМ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ДУХОВНИЙ АСПЕКТ

У статті запропоновано доповнити перелік професійних рис соціального педагога/працівника якостями духовно-морального спектру. Покликаючись на праці К. Ушинського, Г. Ващенко, С. Русової, митр. А. Шептицького, авторка приходить до висновку, що навчальні програми для працівників соціальної сфери повинні прищеплювати і християнські цінності.

Ключові слова: соціальний педагог/працівник, християнські цінності, мораль, духовність.

Luiza Tsiupa, S.S.M.I.

PECULIARITIES OF SOCIAL SPHERE SPECIALISTS' TRAINING: SPIRITUAL ASPECT

The article offers to complete a list of professional features of a social teacher/employee with qualities of spiritual and moral spectrum. Referring to the works of K. Ushinsky, G. Vashchenko, S. Rusova, Metr. A. Sheptytsky, the author makes a conclusion that the syllabus for social workers has to inculcate Christian values.

Keywords: social teacher / worker, Christian values, morality, spirituality.

«Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідались до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене. Тоді озвуться праведні до нього: Господи, коли ми бачили тебе голодним і нагодували, спрагненим і напоїли? Коли ми бачили тебе чужинцем і прийняли, або нагим і одягнули? Коли ми

бачили тебе недужим чи в тюрмі й прийшли до тебе? А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили. Істинно кажу вам: те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших – мені також ви того не зробили» (Мт 25, 34-41.45).

Наведений уривок Євангелія окреслює важливість різноманітного служіння в соціальній сфері, до якого покликані соціальні педагоги / працівники. Бачити Ісуса Христа у кожному ближньому – малому чи великому, молодому чи старшого віком, у багатому чи бідному – це найвища мотивація і критерій служіння людині. Бачити Ісуса в особі, яка терпить нужду в тій або іншій сфері життя, – це християнський принцип, що підносить очі й ум людини до Всевишнього Бога, який створив людину «на свій образ і подобу». І в цьому – основа гідності кожної людини, якій ми покликані так або інакше послужити.

Християнин покликаний не тільки спостерігати все, що його оточує, очима віри, очима Христа – він покликаний бачити, давати оцінку і діяти. Для цього потрібні Божі благодать, віра, щире бажання і готовність присвятитися ближнім, проявити любов і повагу ділами милосердя. Отже, мотивація вчинків милосердя завжди має у своїй основі віру. Віра – це Божий дар і внутрішнє почуття людини у співдії з Божою благодаттю, а зовнішнім виявом віри є добрі вчинки. Апостол Яків про це каже так: *«Покажи мені твою віру без діл, а я тобі покажу моїми ділами мою віру... Як тіло без душі мертво, так само й віра без діл мертва»* (Як 2,18.26).

Господь буде судити не за наші теоретичні знання правд християнської віри, а за те, чи практикували ми їх у житті. Жертовна турбота про ближніх – це воля Небесного Отця для нас. Про це навчав своїм словом і життям Христос: *«Син Чоловічий прийшов не для того, щоб йому служили, але – послужити й дати життя своє на викуп за багатьох»* (Мт 20,28). Справді, Ісус служив, зустрічав потребуєчих, і ця зустріч перемінювала їх, оздоровляла, інтегрувала у спільноту, повертала до життя, гідного людини, давала надію і радість, силу, життя, визволення... Євангеліє сповнене прикладами Ісусового служіння людині.

У наведеному уривку бачимо людей, які у той чи той спосіб служать потребуєчим. Здивованим: *«А коли ми бачили Тебе голодним?»*, – Христос пояснює, що добре діло, вчинене з любов'ю до ближнього, хоч на перший погляд виглядає простим та незначним, однак має значно глибший вимір і значення та є цінним в очах Божих. *«Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших – ви мені зробили»* (Мт 25,40).

Отож уміння бачити Христа у ближньому і послужити йому вимагає віри, а проявляється віра у вчинках милосердя – у любові. Про любов на-

вчає св. апостол Павло: «*Бо любов Бога влита в серця наші Святим Духом, що нам даний*» (Рим 5,5). Господь Бог, створюючи Адама, «*дихнув йому в ніздрі віддих життя, і чоловік став живою істотою*» (Бут 2,7). Присутність і дія Святого Духа у нас надихає і провадить у служінні конкретній потребуючій особі, яка є «*образом і подобою Божою*» і у цій гідності має бути пошанована.

Згідно з соціальною доктриною Церкви, «лише любов може цілком змінити людину». Така зміна не перетворює земний вимір у безплотну духовність. Помилується той, хто вважає, що може реалізувати надприродну чесноту любові, оминувши її природну основу, тобто обов'язок справедливості. «Любов є найбільшою суспільною заповіддю. Вона поважає інших і їхні права. Вона вимагає бути справедливим і єдина робить нас здатними до справедливості. Вона надихає на самопожертву»¹.

Сьогодні у соціальній сфері маємо багато викликів, а навіть загроз. Людині завдають страждань війна, несправедливість, нечесність, брехня, зловживання в різних сферах суспільно-політичного життя, занепад моралі, втрата сенсу життя, бідність, сирітство, насильство, розпуста та інші збочення, байдужість, безвідповідальність, корупційні схеми... Перелік можна продовжувати...

Церква, навчальні заклади намагаються шукати відповідь на ці виклики. Вони пропонують різні освітні програми, які допомагають правильно оцінити ті чи інші явища й запобігти їх руйнівному впливові, а також оволодіти практичними навичками для подолання негативних тенденцій. Зацікавлені особи, передусім молодь, прагнучи знайти відповіді на актуальні життєві питання, вступають на освітні програми, метою яких є виховання працівників для служіння суспільству заради змін на краще. Такими програмами є соціальна педагогіка і соціальна робота. В чому полягає особливість підготовки фахівців соціальної сфери?

У соціально-педагогічній літературі читаємо, що фаховість соціального педагога та соціального працівника визначається низкою компетенцій у трьох сферах:

- а) професійні знання;
- б) професійні уміння та навички;
- в) професійні якості особистості².

¹ *Компендіум соціальної доктрини Церкви*. Київ: Кайрос 2008, с. 354.

² Див. З. Шевців. *Основи соціально-педагогічної діяльності. Навчальний посібник*. Київ 2012, с. 42-43. Зміст цих трьох сфер автор розкриває так: «1. Професійні знання: соціально-гуманітарні; загальноосвітні; психолого-педагогічні; фахові. Соціальний педагог повинен знати: вікову, педагогічну, соціальну психологію; етику, естетику, педагогічну деонтологію, основи права, екології; методологічні принципи, закономірності, зміст, методи та форми

Цей перелік компетентностей вичерпний і дуже цікавий. І саме так ми стараємося виховувати і навчати фахівців соціальної сфери. Однак на мій погляд, «професійні якості особистості» потребують доповнення з християнської точки зору. Ідеться радше про особисті якості та чесноти, які мають проявлятися у служінні соціального педагога та соціального працівника. Ці чесноти повинні перебувати на першому місці в житті фахівця соціальної сфери, а його компетентність повинна виявлятися в тому, щоб бути, знати і вміти діяти.

Аналізуючи праці сучасних авторів у галузі підготовки фахівців соціальної сфери, можемо побачити, а радше відчути, певний страх, чи то непевність, коли йдеться про те, щоб наголосити на християнських цінностях, духовності, засадах християнської моралі, прикладах християнських педагогів. А ті педагоги в недалекому минулому відкрито посилалися на християнські джерела: Святе Письмо, Отців Церкви, вчителів та подвижників духовного життя, – і знаходили там джерело справжнього знання і вміння діяти з огляду на добро конкретної особи, створеної на Божий образ і подобу³.

виховання; інноваційні процеси, технології освітньо-виховної роботи в навчальних закладах різних типів; особливості профілактики девіантної поведінки учнів різного віку, негативних явищ у підлітковому середовищі, проблеми статево-рольової соціалізації особистості; форми і методи соціально-виховної роботи та ін.

2. Професійні уміння та навички: спеціальні; комунікативні; прикладні: дослідницькі, соціально-творчі, соціально-медичні, соціально-правові, соціально-економічні; організаторські; аналітичні; педагогічні; психологічні. Соціальний педагог повинен вміти: застосовувати професійні знання в практичній діяльності, здійснювати корекцію відхилень у поведінці школярів, молоді; проводити профілактичну роботу з попередження девіантної поведінки, а також розробляти програми та проекти роботи з «дітьми вулиці», працювати з групами ризику в умовах неформального спілкування, сприяти прояву ініціативи, активізації суб'єктивної позиції вихованців (клієнтів); організовувати взаємодію педагогічного колективу, батьків, громадських об'єднань та організацій, служб у справах неповнолітніх, служб соціального захисту, профспілок, правоохоронних органів, медичних установ тощо для виховання, оздоровлення, здійснення соціального патронажу, профілактичної роботи і соціальної реабілітації дітей та підлітків.

3. Професійні якості особистості:

- комунікабельність – інтерес до інших людей, прихильність до спілкування, легкість у спілкуванні;
- делікатність – ввічливість, м'якість у спілкуванні з іншими людьми;
- автентичність – здатність бути природним у стосунках з іншими людьми, бути самим собою з навколишніми;
- безпосередність – уміння говорити і діяти в обстановці «тут і тепер», мати чітке уявлення про людину та її ситуації, демонструвати це;
- доброзичливість – здатність демонструвати своє ставлення приязні, симпатії, готовності підтримати іншу людину;
- конкретність – відмова від загальних міркувань, уміння конкретно відповідати на поставлені запитання» (с. 231-232).

³ Г. Ващенко. *Виховний ідеал. Підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків*, т. 1. Полтава 1994, с. 41.

Митрополит Андрей Шептицький, характеризуючи педагогів, наголошував на важливості ошляхетнення серця: «Ви, що працюєте безпосередньо над вихованням молодіжи, старайтеся о просвіченне їх розуму, но не менше о ублагородненне їх сердець. Давайте молодіжі таку освіту, котра би їх научила не лиш теорії, але також і практики життя. Учїть їх жити. Звертайте їх бажання і охоту до того»⁴.

Видатний український педагог К. Ушинський підкреслював духовну складову виховання: «Це дуже важливо для педагога: він повинен дати „поживу” серцю, розумові і вірі, щоб не обкрадати людину». Він теж наголошував на потребі облагороднювати людину, розвивати її здатність «серцем вірити у правду»⁵. Зерно віри у душі людини на всіх її етапах росту потрібно жити, сприяючи та допомагаючи зростати у християнських, загальнолюдських, морально-духовних цінностях.

Софія Русова, роздумуючи над роллю вчителя у навчанні дітей етики і релігії, зазначає, що дитина засвоює їх лише шляхом запозичення. Тому вчитель повинен бути «органічно проинятий правдою, чесністю, чемністю – тоді й діти непомітно вбирають у себе ці етичні риси свого вихователя та самі стають моральними особами»⁶.

Праведний митрополит Андрей дає нам дуже сильну пропозицію та вказівки, як готуватися до служіння народу: «Мусите добре знати наш нарід і його мову, дбати про кожне його добро, цілим серцем його любити, а приготавливатися всіма способами до праці над ним і якщо в яким-небудь напрямі чого-небудь хосенного для людей можете навчитися, учїться і тим способом збирайте і приготавливайте оруддя до Вашої будучої праці»⁷.

Як бачимо, видатні українські педагоги дали нам ключі знань і умінь у цій спеціальності та фаховій підготовці. Бути, знати і вміти діяти. І нам сьогодні не слід боятися у нашій навчальній та виховній праці звертатися до джерел християнського виховання. Будуймо наш дім на скелі, а тоді зможемо навчати і підготовляти до різноманітної праці у соціальній сфері. І це служіння переобразить суспільство.

Наша кафедра святкує 10 років життя і служіння. В основі нашої програми – духовне життя, бо Український католицький університет як академічна спільнота прагне навчати і виховувати провідників для українського

⁴ А. Шептицький. Пастирське послання єпископа до вірних. Перше слово пастиря / Андрей Шептицький. *Пастирські послання 1899-1914 рр.*, т. 1. Львів: Видавничий відділ «Артос» Фондації «Андрей» 2007, с. 13.

⁵ К. Ушинський. *Твори в шести томах*, т. 6. К.: Радянська школа 1955, с. 231-232.

⁶ С. Русова. Дещо з філософії виховання // *Вільна Укр. Шк.* (1918, № 10), с. 314.

⁷ Цит. за: О. Осташевський. *Історії духовного життя богословів у літах 1900-1913 // Світльник Істини*, ч. 3. Торонто-Чикаго 1983, с. 502.

народу, як про це сказано в Місії УКУ: «Український католицький університет є відкритою академічною спільнотою, яка живе східнохристиянською традицією і виховує провідників суспільства, професіоналів, для служіння в Україні та за її межами – в ім'я слави Божої, спільного блага й людської гідності».

У навчальній програмі «Соціальна педагогіка та соціальна робота» духовні компоненти відображено через такі предмети, як: «Основи християнської віри і моралі», «Східна християнська духовність», «Історія спасіння Старого і Нового Завіту», «Історія та теорія християнської педагогіки, етики». Крім навчання, студентам надається можливість користатися з духовної віднови – реколекцій, духовних бесід, практики у християнських таборах – та інші можливості, що сприяють духовному росту, а особливе місце серед них посідає Божественна Літургія та Святі таїнства.

Покровителькою кафедри є блаженна мати Йосафата Гордашевська, яка своєю молитвою і заступництвом супроводить наших студентів та випускників у соціальному служінні, бо вона займалася різноманітним служінням у потребах свого народу. Нагод багато.

Професія соціального педагога – дуже потрібна й відповідає на виклики суспільства. Працюймо так, щоб наші випускники були гідними цієї благородної професії. Хай і наступне десятиріччя буде благословенне Богом, а через заступництво матері Йосафати нехай процвітають існуючі програми, народжуються нові освітні програми – «Дошкільна освіта», «Початкова освіта» та інші, які будуть закладати християнські цінності, мораль і духовність, відкритість на особу, зі святістю і творчо навчатимуть і виховуватимуть фахівців для соціальної сфери, з думкою про духовний, інтелектуальний, професійний ріст і щастя українського народу.

Як зазначає Софія Русова, «нам так бракує для відбудування нашої Держави, для освіти нашого народу освічених людей, що виховання дітей, підготовка педагогів набирає особливого значення. В наші часи бути добрим педагогом – це бути справжнім реформатором майбутнього життя України. Бути апостолом Правди і Науки»⁸.

---

⁸ С. Русова. *Теорія і практика дошкільного виховання*. Прага 1924, с. 64.